
Het basisinkomen

Een ethische beschouwing

Kris Hardies*

Pleidooien voor de invoering van het basisinkomen ondervinden veel weerstand in een maatschappij waarin de productieve deugd en het travaillisme overheersen. In dit debat hebben de tegenstanders ook vaak sterkere en meer uitgesproken standpunten dan de voorstanders. Het verwijt dat het basisinkomen parasitisme legitimeert, blijkt in sommige gevallen moeilijk te weerleggen. In deze bijdrage wil ik aantonen dat verschillen in beschikbaarheid van interne hulpbronnen, externe hulpbronnen en toegang tot beschikbare banen inderdaad geen afdoende rechtvaardigingsgrond vormen voor de invoering van het BI. De invoering van het BI kan volgens mij echter wel verdedigd worden vanuit de ongelijke toegang tot en verdeling van de ‘om niet’ gegeven natuurlijke hulpbronnen.

1. Inleiding

De idee van een basisinkomen (BI) is niet nieuw. Zowat vijftig jaar geleden werd het opgevoerd door een aantal (vooral groene) politieke partijen. Toch leven nog steeds sterke bezwaren. De tegenstanders van het BI hebben altijd veel duidelijkere stellingen ingenomen dan de voorstanders en zien geen rechtvaardiging van de ontkoppeling tussen arbeid en inkomen.¹ Om te illustreren dat het belangrijk is dat de invoering van het BI op basis van de juiste gronden wordt beargumenteerd, begin ik dit essay met de weerlegging van een aantal theorieën ter verdediging van het BI. Sommige theorieën lijken immers meer kwaad dan goed te doen door open doel te verschaffen aan de kritiek dat het BI parasitisme legitimeert.

Als uitgangspunt nemen we een gedachte-experiment van Van der Veen (1992, 1993), die zich een gesloten samenleving (*Homogenië*) voorstelt waar het enige verschil tussen de inwoners hun voorkeur met betrekking tot arbeid en consumptie is. Dit fictieve *Homogenië* wordt bevolkt door twee soorten mensen: *Lazjes* die tevreden zijn

---

* Kris HARDIES is doctoraatsstudent aan de vakgroep Accountancy, Auditing en Bedrijfsfinanciering van de Vrije Universiteit Brussel.

E-mail: kris.hardies@vub.ac.be

met het absolute minimum en *Crazies* die bereid zijn tot maximale arbeidsinspanningen als dat hun consumptiemogelijkheden (hoe marginaal ook) verhoogt. Voor critici is in een dergelijke samenleving de invoering van een BI duidelijk onrechtvaardig. Het zou de *Lazies* immers in staat stellen te parasiteren op de offers van de *Crazies*.² Zonder de *Lazies* zouden de *Crazies* beter af zijn, en omgekeerd zouden de *Lazies* slechter af zijn zonder de *Crazies*. Het eventuele verweer dat wie geen betaalde arbeid verricht, wel onbetaalde arbeid verricht, houdt geen steek. In dat geval is men ofwel geïnteresseerd in de arbeid zelf ofwel in het product van die arbeid. De keuze van de *Lazies* voor (relatief) meer vrije tijd is hun vrije keuze, dus is hun levensstijl hun verantwoordelijkheid: de kosten daarvan afwentelen op anderen zou onrechtvaardig zijn.

De werkelijke wereld verschilt echter van *Homogenie* en wel in 4 aspecten: in de beschikking over interne hulpbronnen (aanleg), de beschikking over externe hulpbronnen (begunstiging door giften en nalatenschappen), de toegang tot beschikbare banen en de toegang tot de natuurlijke hulpbronnen. In dit essay verdedig ik de stelling dat een BI invoeren niet kan worden gerechtvaardigd omwille van verschillen in aanleg, verschillen in beschikking over externe hulpbronnen en toegang tot beschikbare banen. Wat wel een basis kan vormen voor een rechtvaardiging van het BI, is de ongelijke toegang tot de ‘om niet’ gegeven natuurlijke hulpbronnen.

2. Interne hulpbronnen

Het belangrijkste argument dat Van der Veen zelf verdedigt, is dat van de compensatie omwille van verschillen in interne hulpbronnen (namelijk aanleg). Verschillen in *natuurlijke begaafdheid* maken het mogelijk dat sommigen een hoger inkomen krijgen voor dezelfde of minder inspanningen dan anderen. Ook tal van andere opvattingen van rechtvaardige verdeling (cf. Rawls, Sen, Dworkin, Tinbergen) vinden een dergelijke ongelijkheid onrechtvaardig. Het is niet de bedoeling om deze stelling hier in vraag te stellen. De relevante vraag is of die (aangenomen) onrechtvaardigheid een onvoorwaardelijke inkomensoverdracht rechtvaardigt. Het antwoord is neen. Deze mensen verschillen immers alleen in *aanleg*, wat impliceert dat hun arbeidsproductiviteit, gemeten in de marktwaarde van het product, hoger of lager kan zijn. Een rechtvaardige compensatietheorie zou dus kunnen voorstellen om de productiviteit van de minder productieven te ‘herstellen’ tot het gemiddelde, zodat iedereen als gevolg van een gelijke inspanning een gelijk stuk taart krijgt. Een dergelijke theorie kan echter de loskoppeling van het verkrijgen van een inkomen en het leveren van arbeidsprestaties niet rechtvaardigen. Laat ons om dat in te zien aannemen dat er

twee *Homogeniës* zijn, waarvan ik de inwoners *Talented* en *Unfortunates* noem. Geen van beide heeft weet van elkaars bestaan en in beide *Homogeniës* afzonderlijk zou het bestaan van een BI onrechtvaardig zijn. Op een dag moeten de *Talented* hun *Homogenië* echter ontvluchten en stranden ze op het *Homogenië* van de *Unfortunates*. Aangezien de *Talented* over meer *natuurlijke begaafdheid* beschikken dan de *Unfortunates*, verschilt het nieuwe *Homogenië* van het oude. Is een BI in dit nieuwe *Homogenië* (waar nu wel verschillen in aanleg zijn) wel rechtvaardig?

Stel dat de verdien capaciteit van de *Talented* tweemaal zo hoog is als die van de *Unfortunates*, dan kunnen de eersten hetzelfde resultaat behalen als de laatsten met slechts de helft van de inspanningen. Om die onrechtvaardigheid weg te werken wordt een compensatie ingevoerd, zodat arbeid opnieuw gelijk wordt beloond ('gelijke verdiensten voor gelijke inspanningen'). Iedereen ontvangt daarom voor zijn arbeid, ongeacht zijn reële arbeidsproductiviteit, een inkomen dat gelijk is aan de waarde van de gemiddelde verdien capaciteit. Op die manier wordt de neutrale beginsituatie van de twee *Homogeniës* opnieuw bereikt: de arbeidsbeloning is voor iedereen gelijk en de enige verschillen tussen de bewoners zijn preferentiële voorkeuren (voor inkomen en vrije tijd).

Aangezien de gecompenseerde situatie van *Homogenië* opnieuw rechtvaardig wordt, is duidelijk opnieuw geen plaats voor een BI. De introductie van een BI in een situatie waarin mensen enkel verschillen in hun voorkeuren rond consumptie/arbeid en in de mate waarin ze over interne hulpbronnen beschikken, zou wederom parasitisme legitimeren. De zwakte van dergelijke theorieën is dat ze inkomensoverdrachten legitimeren tussen mensen die enkel van elkaar verschillen in ambitie.

3. Externe hulpbronnen

Onder andere Philippe Van Parijs (1991, 1995) acht een financiering van het BI door middel van belastingen op giften en nalatenschappen rechtvaardig. Deze overdrachten leiden immers tot verschillen in de mate waarin mensen over externe hulpbronnen³ kunnen beschikken, waardoor een ongelijke en onrechtvaardige welvaartsverdeling ontstaat. Zich baserend op Dworkin (1981b) argumenteert hij dat een BI gerechtvaardigd is als compensatie voor de ongelijke (niet *envy-free*) verdeling van externe hulpbronnen die tot stand komt ten gevolge van giften en nalatenschappen. Tegen deze rechtvaardiging vallen twee belangrijke bezwaren in te brengen. Het eerste bezwaar wordt in een voetnoot door Van Parijs (1991, pp. 117-118) zelf onderkend: het tast de reële vrijheid aan. Altruïsten en egoïsten worden aldus

niet neutraal behandeld. In het verlengde daarvan kan een tweede en belangrijker bezwaar worden geformuleerd: een BI gefinancierd uit giften laat egoïsten toe te parasiteren op mensen met altruïstische voorkeuren. Een rechtvaardige herverdelingstheorie zou een meer egalitaire verdeling van externe hulpbronnen tot stand brengen en een BI zou dus moeten herverdelen van wie veel externe hulpbronnen heeft naar wie er in de initiële situatie weinig heeft. Dat doet het echter niet: een BI ter compensatie voor verschillen in externe hulpbronnen gefinancierd door middel van een belasting op giften blijkt vooral gunstig te zijn voor op eigen consumptie gerichte egoïsten.

Laat ons opnieuw veronderstellen dat er twee *Homogenië's* zijn, ditmaal met *Altruïsten* en *Egoïsten* als inwoners. We nemen ook aan dat Altruïsten verkiezen om 50% van wat ze hebben weg te schenken en Egoïsten 15%, en dat het taxatiesysteem geen invloed heeft op het gedrag en dus 100% kan zijn. Er zijn nu drie situaties denkbaar.

Ten eerste, indien *Altruïsten* consequent meer externe hulpbronnen bezitten, dan stelt er zich eigenlijk geen probleem en is de introductie van een BI een oplossing voor een onbestaand probleem. De ongelijke verdeling van externe hulpbronnen zou in zo'n geval door vrijwillige giften zichzelf immers corrigeren. Het BI zou dat alleen maar formaliseren. Aangezien het BI altijd met een minimale administratieve kost gepaard gaat, zou Van Parijs de invoering van een BI in een dergelijke situatie op basis van zijn eigen *maximin-principe* moeten afwijzen: de hulpbronarmen zouden beter af zijn in een situatie zonder BI en met informele overdrachten.

Beschikken de *Egoïsten* over meer externe hulpbronnen dan de *Altruïsten*, dan lijkt de invoering van een BI in een samenleving waar beiden aanwezig zijn op het eerste gezicht al meer verdedigbaar. De hulpbronnenongelijkheid is immers onrechtvaardig en de *Egoïsten* zijn niet behept met grote altruïstische motieven die hen deze ongelijkheden spontaan doen wegwerken door giften aan de *Altruïsten*. Een BI werkt deze ongelijkheid echter niet weg: zodra *Altruïsten* kiezen om minstens tweemaal zoveel weg te geven van wat ze hebben als de *Egoïsten*, staat een BI de *Egoïsten* toe om te parasiteren op de levenswijze van de *Altruïsten*. In plaats van een (gerechtvaardigde) overdracht van hulpbronrijken naar hulpbronarmen veroorzaakt het BI in dit geval een herverdeling van (hulpbronrijke) *Altruïsten* naar (hulpbronrijke) *Egoïsten*.

Een derde mogelijkheid, die waarschijnlijk het best de werkelijkheid benadert, is die waarin hulpbronrijkdom en -armoede normaal verdeeld is over beide populaties. Is een BI in zo'n situatie rechtvaardig?

Tabel 1: *Het BI ter compensatie voor de ongelijke verdeling van externe hulpbronnen*

	Altruïsten		Egoïsten		BI
	Hulpbronrijk	Hulpbronarm	Hulpbronrijk	Hulpbronarm	
<i>Situatie A</i>					
Inkomen	100	50	100	50	0
Inkomen na giften	50	25	85	42,5	97,5
Inkomen na BI	74,375	49,375	109,375	66,875	/
<i>Situatie B</i>					
Inkomen	100	50	100	50	0
Inkomen na giften zonder taxatie	50	50	100	100	0
Inkomen na giften met 100% taxatie (voor BI)	50	25	100	50	75
Inkomen na giften met 100% taxatie na BI	68,75	43,75	118,75	68,75	/

Het antwoord is opnieuw niet bevredigend. Hoewel de situatie (tabel 1, Situatie A) van de hulpbronarme *Egoïst* na de invoering van het BI verbeterd is, stelt het BI vooral de *Egoïsten* in staat om te parasiteren op de levenswijze van de *Altruïsten*. Onder dergelijke omstandigheden zijn er zelfs situaties denkbaar die de hulpbronarme *Altruïst* slechter af maken met het BI. Ook kleine verbeteringen zijn mogelijk, bijvoorbeeld als de *Egoïsten* 20% wegschenken, maar alles bij elkaar genomen wordt vooral de hulpbronrijke *Egoïst* beter van dit alles (tabel 1, situatie A). Dat wordt nog duidelijker met de bijkomende veronderstelling (tabel 1, Situatie B) dat *Altruïsten* hun giften (in evenredigheid) schenken aan hulpbronarmen (voor de eenvoud doen de *Egoïsten* hier geen schenkingen). Het wordt wel heel pijnlijk duidelijk dat een BI gefinancierd uit giften ter compensatie van (onrechtvaardige) verschillen in externe hulpbronnen parasitisme van de hulpbronrijke *Egoïst* legitimeert. De hulpbronarme *Egoïst* lijkt ook nog wel gebaat met de introductie van het BI, maar zijn situatie is merkbaar minder gunstig in vergelijking met de situatie zonder BI waarin hij op giften van de *Altruïsten* kon rekenen. De situatie van de hulpbronarme *Altruïst* is tegenover beide verslechterd en de hulpbronrijke *Altruïst* beschikt wel over meer monetaire middelen, maar aangezien hij die eigenlijk wou wegschenken, zou het discutabel zijn om te stellen dat zijn situatie verbeterd is. In een situatie met hulpbronrijke en hulpbronarme *Altruïsten* en *Egoïsten* komt de invoering van een BI slechts ten goede van de zuiver op eigen consumptie gerichte *Egoïst*.

Samengevat komt het bezwaar tegen deze verantwoording van het BI opnieuw neer op het feit dat de levensstijl van de *Egoïsten* hun eigen keuze en dus verantwoordelijkheid is. Ze hebben niet het recht de kosten daarvan af te schuiven op anderen.

4. Beschikbare banen

Het argument van de toegang tot beschikbare banen (en dus de verwerving van een monetair inkomen) ter rechtvaardiging van het BI lijkt in de huidige situatie verdedigbaar. Helaas is dit argument te temporeel en situationeel. Als gevolg van o.a. het feit dat het minimumloon (voor de laagstbetaalde arbeid) boven de marktprijs ligt, CAO's een duopolie scheppen en personeel opleiden/ontslaan kostelijk is, wordt betaalde arbeid eigenlijk overbetaald. Werkenden parasiteren dus eigenlijk op de niet-werkenden. Hamminga (1983, 1989) deed hieromtrent een interessante suggestie: elke werkzoekende krijgt jaarlijks een X aantal bonnen en voor het bezetten van een (volledige) arbeidsplaats wordt het hogere aantal van Y bonnen gevraagd. Bijkomende bonnen moeten dan gekocht worden op een certificatenbeurs. Bijgevolg ontstaat er een arbeidsloos inkomen ter hoogte van de marktwaarde van X bonnen. Een bijkomend voordeel van deze zienswijze lijkt de rechtvaardiging van het onvoorwaardelijke karakter van het BI. Wordt iemand gedwongen om een bepaalde baan te nemen, dan wordt de marktwerking immers verstoord en ontstaat een domino-effect, waarbij mensen banen moeten aannemen die niet hun hoogst bereikbare voorkeur betreffen. Dit argument creëert echter geen duurzame verdediging voor het BI, om dat in een arbeidsmarkt in evenwicht de bovengenoemde argumentatie niet langer opgaat: bij een eventueel herstel van het evenwicht op de arbeidsmarkt daalt het inkomen tot nul. Omdat verondersteld wordt dat de maatregelen die men wenst te koppelen aan de invoering van het BI het evenwicht op de arbeidsmarkt zullen herstellen, lijkt deze rechtvaardiging weinig steek te houden, ze ondergraaft immers haar eigen reden van bestaan. Daar kan echter, zoals Van Parijs (1991, p. 123) waarschijnlijk terecht doet, tegen worden opgeworpen dat een dergelijke neoklassieke evenwichtstheorie een weinig realistische weergave van de realiteit betreft, dat zelfs in een perfect concurrentiële (arbeids)markt Says wet niet opgaat. Het situationele karakter van een BI onder de veronderstelling van een competitief evenwicht zou dus kunnen worden omgebogen tot een onvoorwaardelijk BI onder een niet-Walrasiaans equilibrium. Helaas zijn ook tegen die zienswijze een aantal bezwaren in te brengen die maken dat banenschaarste geen rechtvaardige financieringsgrond vormt voor een onvoorwaardelijk BI.⁴ Uiteindelijk faalt deze argumentatie erin de breuk tussen arbeid en

inkomen te rechtvaardigen. In wezen zouden dergelijke bonnen immers enkel toekomen aan zij die bereid zijn om te werken, wie dat niet wenst wordt immers niet benadeeld door zijn werkloosheid. Wie vrijwillig werkloos is, heeft niet het recht om de kosten daarvan af te wentelen op anderen: indien werkloosheid zijn vrije keuze is dan is het ook zijn verantwoordelijkheid. Indien iedere werkzoekende inderdaad jaarlijks een X aantal bonnen krijgt, dan heeft men in feite exact recht op dat percentage van X bonnen dat overeenkomt met het deel van de normale werktijd waarvoor men zich beschikbaar stelt voor de arbeidsmarkt.⁵ Wie er vervolgens bonnen koopt en verkoopt, wordt dan uitsluitend bepaald door de aard van de aangeboden arbeid en niet door het verschil in voorkeur voor arbeid als zodanig. Er zullen mensen zijn die bonnen bijkopen om een (voltijdse) arbeidsplaats te kunnen innemen en er zullen ook mensen zijn die hun bonnen verkopen, waardoor ze in ruil beschikken over een arbeidsloos inkomen. Er vindt echter noch een loskoppeling plaats tussen arbeid en inkomen, noch zal iedereen een arbeidsloos inkomen verwerven. Er is misschien wel ‘iets’, maar vast en zeker geen onvoorwaardelijk BI.

5. Natuurlijke hulpbronnen

Een duurzame morele rechtvaardiging voor het BI kan slechts geschieden op basis van één argument: de ongelijke verdeling van en toegang tot de ‘om niet’ gegeven natuurlijke hulpbronnen. Aan de basis van dit idee ligt de intuïtie dat de natuurlijke hulpbronnen ‘van iedereen’ zijn en dat het onrechtvaardig is dat mensen in de wereld worden geboren met een ongelijke uitgangspositie die bovendien bepalend is voor de latere marktwaarde van hun arbeidskracht.⁶

Laten we ons in navolging van Van Parijs (1995) een situatie voorstellen waarin een aantal schipbreukelingen – voor de eenvoudigheid allen even begaafd – aanspoelt op een onbewoond eiland. Daar vinden zij een hoop natuurlijke hulpbronnen en goederen die zijn achtergelaten door een verdwenen beschaving. De vraag is nu hoe zij deze op een rechtvaardige wijze kunnen verdelen. Het antwoord is dan: iedereen een gelijke koopkracht toekennen die op een concurrentiemarkt kan worden ingezet (Dworkin 1981b).

Het belangrijkste verschil tussen de geschetste fictieve situatie en onze reële wereld is dat de gelijke en onbeperkte toegang tot natuurlijke hulpbronnen in onze wereld niet (langer) aanwezig is. De natuurlijke hulpbronnen zijn al toegeëigend en wel zo dat sommigen een onevenredig groot aandeel bezitten, ook al kan iedereen een gelijk recht doen gelden op het bezit van deze natuurlijke hulpbronnen. De anarcho-kapitalisten zullen

beargumenteren dat het voorrangrecht van de eerstkomende dit rechtvaardigt, maar die argumentatie schiet tekort, omdat de volgorde waarin plannen gevormd of tot uitvoering gebracht worden moreel irrelevant is.⁷ Het is dan ook onaanvaardbaar dat mensen (zonder compensatie) geboren worden in een wereld waarin alle natuurlijke hulpbronnen al van anderen zijn. De zwakte van het (anarcho-kapitalistische) voorrangrecht is dat zij die niet van in het begin konden deelnemen aan het spel, zonder enige vorm van compensatie hun oorspronkelijke recht op onbeperkte toegang tot de natuurlijke hulpbronnen verliezen. De marxist in u vraagt zich waarschijnlijk af waarom over compensatie wordt gesproken en niet doodgewoon de onbeperkte toegang tot de natuurlijke hulpbronnen wordt verdedigd. Daar zijn twee redenen voor: ten eerste is een systeem van exclusieve eigendomsrechten Pareto-superieur⁸ ten opzichte van een systeem waarin iedereen slechts gebruikersrechten heeft, ten tweede zou zo'n systeem bovendien parasitisme legitimeren, omdat anderen het koren zouden mogen oogsten dat ik zaai. Indien niet, zou ik hen immers de toegang tot de natuurlijke hulpbronnen onttrekken waar ze recht op hebben. Met andere woorden: wanneer je arbeid en natuur 'vermengt', schep je dan eigendomsrechten op die natuur of verlies je het recht op het product van je arbeid? Aan beide voorstellen kleven bezwaren. De rechtvaardige middenweg lost beide conflicten op: de bewerking van natuurlijke hulpbronnen schept eigendomsclaims op de producten van die arbeid, maar iedereen die daardoor zijn toegang tot die natuurlijke hulpbronnen beperkt ziet, moet gecompenseerd worden. Deze middenweg combineert de noodzaak van het bestaan van eigendomsrechten met het bezwaar tegen de oneerlijke, afgedwongen ruil die ontstaat ten gevolge van de ongelijke toegang tot de natuurlijke hulpbronnen. Beide problemen worden simultaan opgelost. Om te begrijpen dat het hier een afgedwongen, of ongelijke, ruil betreft, grijpen we terug naar het beeld van het eiland. Stel dat ik op een gegeven ogenblik beslag leg op alle aanwezige natuurlijke hulpbronnen. Als gevolg daarvan hebben de anderen – als ze willen overleven en met geweld 'mijn' hulpbronnen afnemen geen optie is – nu geen andere keuze meer dan hun arbeid aan mij te verhuren of verkopen. Ik laat hen even hard werken als ze zouden doen in een situatie waarin ik niet het alleenrecht op de natuurlijke hulpbronnen had en betaal hen een loon dat precies gelijk is aan het inkomen dat zij in die situatie zouden krijgen. Zij kunnen niet klagen dat hun situatie verslechterd is; ondertussen ontvang ik wel de totale, jaarlijks toenemende, extra opbrengst van deze nieuwe situatie.⁹ Compensatie hiervoor, onder de vorm van een BI, is dus billijk en gerechtvaardigd.

Het lijkt nu nog steeds niet aangetoond dat deze compensatie onvoorwaardelijk is. De loskoppeling van het verwerven van een inkomen en het verrichten van arbeid

is niet evident. Er zijn immers twee productiefactoren, arbeid en natuur, die beide noodzakelijk zijn. De kwestie is hier eigenlijk dat arbeid en natuurlijke hulpbronnen de delen van een product zijn, niet van een som. Wanneer we dus de factor arbeid gelijk stellen aan nul, dan wordt ook het product nul. Op het eerste gezicht lijkt dus enkel op basis van een evenredigheidsbeginsel een extra inkomen te kunnen worden verstrekt. Het doorbreken van de productieve deugd moet echter niet begrepen worden in de zin dat arbeid en inkomen in geen enkele hoedanigheid meer met elkaar verbonden zijn. Het gaat hier over persoonlijke afwegingen en beslissingen. De beslissing in welke mate men al dan niet officieel productief wenst te zijn, is een individuele. Bovendien is het onheus om de ene vorm van arbeid meer of minder deugdzzaam te verklaren dan de andere, die keuze behoort opnieuw het individu toe. Het klopt dat slechts de vermenging van arbeid en natuur vruchten voortbrengt, maar dit impliceert niet dat het om officiële arbeid dient te gaan. De hypothese dat iedereen die dat kan ook daadwerkelijk werkt, is aannemelijk. Dat al wie geen betaalde arbeid verricht, toch op de een of andere wijze arbeid verricht (bijvoorbeeld vrijwilligerswerk of huishoudelijk werk), maakt het onvoorwaardelijke karakter van het BI wel degelijk aanvaardbaar. In de eilandsituatie zou iedereen op de een of andere wijze wel gebruik maken van zijn recht op vrije toegang tot de natuurlijke hulpbronnen. Het is niet aan 'ons' om te bepalen of men dat al dan niet 'goed' doet. Het verweer dat wie geen betaalde arbeid verricht, wel onbetaalde arbeid zal verrichten, hield in *Homogenie* geen steek, maar vormt nu wel een steekhoudend argument, omdat het product van die arbeid groter zou zijn indien de toegang tot de natuurlijke hulpbronnen vrij was.

6. Conclusie

In dit essay zoek ik een rechtvaardiging voor de invoering van een onvoorwaardelijk basisinkomen. Volgens mij bestaat er vanuit moreel oogpunt in onze moderne maatschappij wel degelijk een argument ten gunste van het basisinkomen: als de 'om niet' gegeven natuurlijke hulpbronnen toegeëigend zijn, is een BI rechtvaardigbaar.

De moderne samenleving is doordrenkt van productivisme en travaillisme. Een pleidooi voor de invoering van het BI dat open doel verschaft aan het verwijt dat het BI parasitisme legitimeert, doet bijgevolg meer kwaad dan goed. In dit essay werden daarom achtereenvolgens verschillen in aanleg, begunstiging door giften en nalatenschappen en toegang tot beschikbare banen afgewezen als gronden voor de invoering van een BI. De zwakte van de laatste verdediging is dat ze geen loskoppeling tussen arbeid en inkomen kan rechtvaardigen en geen duurzame invoering van een BI

oplevert. De zwakte van de eerste twee argumenten is dat ze wel degelijk parasitisme legitimeren: ze maken het mogelijk om de kosten van eigen keuzes af te schuiven op anderen.

Ten slotte betoog ik dat de invoering van het basisinkomen omwille van ongelijke toegang tot en verdeling van de ‘om niet’ gegeven natuurlijke hulpbronnen kan gerechtvaardigd worden. Niemand heeft verdienste aan ‘de natuur’ en niemand heeft dan ook meer recht op haar vruchten dan een ander. De invoering van een basisinkomen lost de problemen op van ongelijke ruil, ontstaan door de toe-eigening van de natuurlijke hulpbronnen. Tegelijk kan ze hand in hand bestaan met een systeem van exclusieve eigendomsrechten. De natuur is, net zoals arbeid, altijd een deel van een product, niet van een som. Dit vormt geen bezwaar tegen het onvoorwaardelijke karakter van de compensatie, omdat iedereen die daartoe in staat is altijd op de ene of de andere wijze arbeid verricht en die arbeid zou productiever zijn indien de toegang tot de natuurlijke hulpbronnen niet beperkt was. Door het ‘om niet’ karakter van de natuurlijke hulpbronnen kan de ene vorm van arbeid niet meer of minder deugdzaam worden verklaard dan de andere. Compensatie voor het ontberen van gelijke toegang tot en beschikking over natuurlijke hulpbronnen is in die optiek dan ook gerechtvaardigd, ongeacht de precieze invulling die men aan de factor arbeid geeft. Met andere woorden, het BI kan verdedigd worden als rechtvaardige compensatie voor de toe-eigening van datgene waar niemand recht kan op doen gelden op grond van eigen keuzen om te werken, te sparen of te investeren. Uitgaand van een moreel recht op een gelijk aandeel in de hulpbronnen die ons op dit moment ‘om niet’ zijn gegeven, is de invoering van een onvoorwaardelijk basisinkomen rechtvaardigbaar.

Geciteerde werken

- DWORKIN, Ronald. ‘What is Equality? Part 1: Equality of Welfare.’ *Philosophy and Public Affairs* 10:3 (1981): 185-246.
- DWORKIN, Ronald. ‘What is Equality? Part 2: Equality of Resources.’ *Philosophy and Public Affairs* 10:4 (1981): 283-345.
- GAUTHIER, David. *Morals by Agreement*. Oxford: Clarendon, 1986.
- HAMMINGA, Bert. ‘Opstaan voor iemand misstaat niemand.’ *Maandschrift economie* 47:9 (1983): 395-405.
- HAMMINGA, Bert. ‘De handel in het recht op arbeid.’ 1989. <http://mindpbiles.com/floor/pbiles/vanishing/arbeid/t83.htm>
- LOCKE, John. ‘Of Property.’ In: *The Second Treatise of Civil Government*, John LOCKE, 10-18. Londen: A. Millar e.a., 1764.
- NOZICK, Robert. *Anarchy, State and Utopia*. New York: Basic Books, 1974.
- VAN DER VEEN, Robert. *Staat, Burger en Basisinkomen: Een gespannen relatie*. [Notitie voor de studiedag van de Vereniging Basisinkomen ‘Staat, burger en basisinkomen’, Amsterdam, 4 december 1992]

VAN DER VEEN, Robert. 'Een rechtvaardiging van het BI.' In *Basisinkomen in drievoud*, redactie door Jan-Jaap HEIJ e.a., 129-153. Amsterdam: Het Spinhuis, 1993.

VAN PARIJS, Philippe. 'Why Surfers Should be Fed: The Liberal Case for an Unconditional Basic Income.' *Philosophy and Public Affairs* 20:2 (1991): 101-131.

VAN PARIJS, Philippe. *Real Freedom for All: What (if Anything) Can Justify Capitalism?* Oxford: Clarendon, 1995.

Noten

1. De pogingen van Philippe Van Parijs zijn voortreffelijk, maar worden in het debat overschaduwd door sloganeske taal over 'sociaal profitaat' en 'loon naar verdienste'.

2. *A parasite in obtaining a benefit displaces all or part of the cost to some other person.* (Gauthier 1986, p. 96)

3. Van Parijs (1991, p. 113) maakt daarbij geen existentieel onderscheid tussen natuurlijke en geproduceerde hulpbronnen.

4. Vanuit economisch oogpunt rijst ook de vraag of wat voor de arbeidsmarkt geldt ook niet geldt voor de certificatenmarkt; of Walras' wet ook op de certificatenmarkt geldt, waardoor mensen het inkomen dat het bezit van een arbeidsbon hen theoretisch verschaft, toch niet zullen krijgen.

5. Ook nu is er geen enkele reden om mensen met een relatieve voorkeur voor het ene (arbeid) achter te stellen tegenover mensen met een relatieve voorkeur voor het andere (vrije tijd) door in de beginsituatie iedereen, ongeacht zijn voorkeur, evenveel bonnen te geven. Een initiële verdeling die wel rekening houdt met preferenties, maar niet met de beperktheid van het aantal beschikbare arbeidsplaatsen, zou dan georganiseerd zijn volgens het boven beschreven proces.

6. Na het schrijven van een eerste versie van dit essay werd ik erop gewezen dat een analoge gedachtegang is terug te vinden bij Henry George (1839-1897). Ik werd echter geïnspireerd door John Locke (1764).

7. Zelfs Robert Nozick (1974, p. 128) verdedigt een soortgelijke opvatting wanneer hij stelt dat exclusieve rechten op nieuwe technologieën beperkt moeten zijn, omdat de ontdekking enige tijd later toch door een ander zou worden gedaan.

8. Een situatie is Pareto-superieur tegenover een andere situatie indien in deze situatie het nut van één individu hoger is zonder daarbij noodzakelijk het nut van een ander individu aan te tasten.

9. De extra opbrengst zal door (voornamelijk technologische) innovaties almaar toenemen. Daardoor kan ik almaar minder arbeid verrichten en finaal volkomen arbeidsloos overleven, parasiterend op de arbeid van anderen.